20.3.2020

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN VASTINE LAUSUNTOPALAUTTEESEEN HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ SOSIAALIHUOLTOLAIN MUUTTAMISEKSI (HE 5/2020 vp)

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan saamissa lausunnoissa korostuu pääasiassa sama linja kuin lausuntopalautteessa, jota STM sai hallituksen esityksen valmisteluvaiheessa. Hallituksen esitystä pidetään tavoitteiltaan ja lähtökohdiltaan erityisen toivottuna ja toteutustavaltaan pääosin onnistuneena. Mutta sen toteuttamistavassa nähdään myös joitain haasteita.

Lähtökohtaisesti merkittävin esitystä koskeva palaute liittyy sen kytkemiseen nimenomaan sosiaalityön tutkimukseen laajemman ilmiökohtaisen lähtökohdan tai laajemman sosiaalihuolto-lähtökohdan sijaan. Professori Hiilamo esittää palautteessaan, että sosiaalityön tutkimukseen keskittyvänä tutkimusrahoitus jättäisi ulkopuolelle paitsi muut sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut, myös muut sosiaalihuollon alalla toimivat professiot.

Sosiaalityön tutkimuksen ottaminen rahoituksen lähtökohdaksi on kuitenkin perusteltua siksi, että sosiaalityö on yhtäaikaisesti sosiaalihuollon keskeinen professio, sosiaalihuollon palvelujen tutkimuksen kannalta keskeisin tutkimuksenala, sekä myös itsenäinen, sosiaalihuoltolaissa mainittu sosiaalihuollon palvelu. Juuri tästä syystä esityksen lähtökohta on se, että uutta tutkimusrahoituksen instrumenttia luotaessa keskittymällä sosiaalityön tutkimukseen voidaan varmistaa esityksen keskeisen tavoitteen, eli sosiaalihuollon palvelujen käytäntölähtöisen tutkimuksen kehittyminen ja vahvistuminen.

Keskeisessä roolissa käytäntölähtöisen tutkimuksen vahvistamisessa nähdään sosiaalihuollossa työskentelevät sosiaalityöntekijät, joilla akateemisen sosiaalityön koulutuksensa pohjalta on valmiudet osallistua tutkimushankkeisiin väitöskirjatutkijoina sekä samalla työskennellä käytännön sosiaalityössä ja tuoda kontribuutiota sosiaalihuollon käytännön työympäristöihin. Tämän käytännön työssä olevan tutkimuksen viitekehyksenä on tärkeää olla juuri sosiaalityön tutkimus, joka on myös ollut heidän yliopistollinen oppiaineensa.

On tärkeää myös huomata, että sosiaalityö ja sosiaalityöntekijöiden ratkaisut ovat hyvin keskeisessä roolissa kaikissa sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa asiakkaan palveluntarvetta arvioitaessa, palveluista päätettäessä sekä myös palvelujen vaikuttavuutta arvioitaessa. Mikään sosiaalihuoltolain mukainen palvelu ei siis rajaudu hallituksen esityksessä ehdotetun tutkimusalueen ulkopuolelle.

Esitys myös noudattaa ilmiölähtöisyyttä erityisesti tutkimuksen painoalueiden näkökulmasta. Painoalueissa ei keskitytä yksittäisiin sosiaalityön kysymyksiin, vaan laajempiin sosiaalihuollon ilmiöihin. Niitä tarkastellaan sosiaalityön tutkimuksen näkökulmasta siksi, että sosiaalityö ainoana tieteenalana keskittyy nimenomaan sosiaalihuollossa toteutettavien toimintojen ja työkäytäntöjen tutkimukseen.

Osa lausunnonantajista (Sosnet ja Sosiaalityön tutkimuksen seura) katsoi, että yliopistojen tulisi aina olla mukana rahoitettavissa hankkeissa. Tällainen rajaus ei kuitenkaan ole tarpeen, sillä vaatimuksella tutkimuksen yliopistotasoisuudesta varmistettaisiin tutkimuksen korkea tieteellinen laatu kuitenkaan rajaamatta tutkimusta vain tiettyihin organisaatioihin tai niiden osallistumiseen tutkimushankkeeseen.

Osassa lausunnoista esitettiin huoli siitä, että tutkimusrahoituksen perusteena olevia painoalueita tarkasteltaisiin ja ne vahvistettaisiin vuosittain. Tällainen menettely on kuitenkin perusteltu sen vuoksi, että käyttöön otettaisiin kokonaan uusi tutkimuksen rahoittamiseen liittyvä mekanismi, jonka toimivuutta tulee kyetä tarkastelemaan vuosittain. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö rahoituspäätöksiä voitaisi tehdä pitkäjänteisemmin, mikä käy ilmi myös hallituksen esityksen sivulta 8. Lisäksi osassa lausuntoja todettiin, että arviointiryhmä tulisi asettaa kerrallaan pidemmäksi ajaksi kuin vain vuodeksi. Asetusluonnoksen 3 §:n 1 momentin mukaan arviointiryhmä kuitenkin asetettaisiin neljäksi vuodeksi kerrallaan, mikä olisikin omiaan myös varmistamaan toiminnan pitkäjänteisyyttä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö piti lausunnossaan tutkimusrahoituksen perusteiden pohdintaa ja rahoituksen jakamisen toteutusta monipolvisena prosessina. Rahoituksen jakamisessa on kuitenkin haluttu mahdollistaa mahdollisimman laajan toimijakentän osallistuminen rahoitettavan tutkimuksen painoalueiden ja toteutuksen määrittelyyn arviointiryhmän kautta, ja toisaalta tieteellisen tason varmistaminen tutkimuksellisen vertaisarvioinnin kautta. Siksi jakamismenettelystä tulee välttämättä hieman monipolvinen. Lisäksi tutkimuksen toteuttamista varten muodostetut rakenteet palvelevat olemassaololollaan myös sosiaalityön käytäntöön kiinnittyvän tutkimuksen kehittymistä ja vahvistumista. Tähän kytkeytyvä sosiaali- ja terveysministeriön rooli rahoituspäätösten tekijänä on oleellinen ohjausmahdollisuuden säilyttämisen vuoksi sekä toisaalta jääviystilanteiden estämiseksi.

Lisäksi Lounais-Suomen aluehallintovirasto katsoi, että tutkimusrahoituksen maksatus saattaisi olla perusteltua kuulua sosiaali- ja terveysministeriölle. Lounais-Suomen aluehallintovirasto kuitenkin sopisi esityksessä todetusti rahoituksen maksajaksi, koska Lounais-Suomen aluehallintovirasto huolehtii sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeille myönnettävien valtionavustusten hallinnointiin liittyvistä valtakunnallisista tehtävistä ja sillä on siten resurssia, kokemusta ja osaamista vastaavanlaisiin tehtäviin. Kuten esityksessä on todettu, tulevaisuudessa on kuitenkin tarpeen tarkastella laajemminkin sitä, olisiko sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan eräät maksatustehtävät aiheellista keskittää johonkin muuhun viranomaiseen kuin aluehallintovirastoihin.

Lausunnoissa kiinnitettiin lisäksi huomiota siihen, että sosiaalityön tutkimuksen määräraha vähentäisi terveydentutkimuksen määrärahaa. Terveyden tutkimuksen määrärahan riittävyys on relevantti kysymys, mutta se on asiana erillinen sosiaalityön tutkimuksen määrärahasta. Nyt sosiaalityön tutkimukseen esitetty määräraha, 4 miljoonaa euroa, perustuu hallitusohjelmaan ja on lisätty terveyden tutkimuksen ja sosiaalityön tutkimuksen yhteiselle momentille.

Asetusluonnokseen liittyen erityisesti arviointipaneelin ja arviointiryhmän kokoonpanoihin ja niihin osallistuvien osaamiseen ja taustoihin kiinnitettiin huomiota. Asetusluonnokseen liittyvä palaute otetaan huomioon asetuksen jatkotyöstämisessä tarpeellisilta osin. Jatkotarkastelun kannalta erityisen merkittäviä huomioita olivat esitys siitä, että eri vuosina voisi olla mahdollista painottaa eri painoalueita ja että asetuksessa tulisi huomioida myös tutkimushankkeiden etenemiseen liittyvä tarkistusmekanismi.

Sosiaalineuvos Juha Luomala, STM
0295 163 492